

Inspektion av Kriminalvården, anstalten Ystad, den 14–16 mars 2023

Protokollet i korthet: JO har genomfört en inspektion av anstalten Ystad med särskilt syfte att granska intagnas möjligheter till kontakter med omvärlden genom besök och försändelser. Syftet var även att i viss utsträckning följa upp JO:s tidigare granskningar av situationen för kvinnliga intagna.

JO uppfattar att den dagliga verksamheten inklusive sysselsättningen i anstalten i stort fungerar väl och att de intagna i allt väsentligt anser att personalen bemöter dem korrekt. Vidare ser JO positivt på att anstalten tycks anpassa säkerhetsarrangemangen vid transporter av t.ex. gravida och bevakningar vid integritetskänsliga sjukvårdsbesök till förhållandena i det enskilda fallet.

Hon konstaterar emellertid att det i princip saknas möjligheter till differentiering i anstalten. Problemet har tidigare uppmärksammats av JO. Utifrån iakttagelserna vid inspektionen verkar situationen för kvinnliga intagna inte ha förbättrats, i stället framstår det som att utvecklingen går åt motsatt håll. JO är särskilt bekymrad över ledningens uppgifter om att anstalten har svårt att tillgodose intagnas behov av vård för psykisk sjukdom och dåligt psykiskt mående.

Det framkom en del brister i framför allt ordningen vid befordran av myndighetspost och i anstaltens informationshantering. JO gör flera uttalanden i den delen. I protokollet uppmärksammas också bl.a. beslut som berör barn och möjligheterna att ta emot besök samt hanteringen av hemställningar om innehav av personliga tillhörigheter.

Inledning

JO Katarina Pahlsson genomförde den 14–16 mars 2023 en föranmäld inspektion av Kriminalvården, anstalten Ystad. Vid inspektionen deltog även byråchefen Catrine Björkman, områdesansvariga ämnessakkunniga Moa Skerfving, områdesansvariga rättsakkunniga Nathalie Stenmark och rättsakkunniga Elenor Grönnå (protokollförare).

Syfte och genomförande

Syftet med inspektionen var främst att granska de intagnas möjligheter till kontakter med omvärlden genom besök och försändelser. Vidare skulle JO:s tidigare granskningar av situationen för kvinnliga intagna i viss utsträckning

följas upp (se bl.a. protokollet efter inspektionen av anstalten Ystad 2019, dnr 6204-2019, och JO 2018/19 s. 165).

JO hade före inspektionen inhämtat och granskat anstaltens 40 senaste beslut om besök, varav 20 rörde besök av vuxna och 20 barnbesök, tillsammans med uppgift om när ansökan om besök gjordes och när den intagna underrättades om beslutet.

Inspektionen inleddes med att JO och hennes medarbetare hade ett möte med kriminalvårdschefen AA samt kriminalvårdsinspektörerna BB, CC och DD. Vid mötet redogjorde Katarina Pålsson för JO:s verksamhet och syftet med inspektionen. AA och hans medarbetare presenterade anstaltens organisation och verksamhet.

Därefter förevisades JO och hennes medarbetare delar av anstaltens lokaler, bl.a. inskrivningsavdelning, besöks- och avskildhetsrum, gemensamma ytor på avdelningar, celler, utomhusmiljöer, lokaler för sysselsättning, gym, sporthall och bibliotek. Samtal fördes med 25 intagna och ett dussintal anställda inom olika personalkategorier, såsom vakthavande befäl, kriminalvårdsinspektörer, administratörer, kriminalvårdare samt hälso- och sjukvårdspersonal.

Parallellt med samtalen gick några av JO:s medarbetare igenom vissa handlingar, bl.a. anstaltens rutiner för granskning av försändelser och för besök samt skriftligt informationsmaterial som lämnas till intagna vid intagning i anstalten. Två av JO:s medarbetare närvarade vid anstaltens postgranskning den 15 mars 2023. Därefter granskades dokumentationen av denna.

Vid en avslutande genomgång den 16 mars gavs anstaltsledningen möjlighet att kommentera vissa av de iakttagelser som JO och hennes medarbetare hade gjort under inspektionen. Med undantag för kriminalvårdsinspektören DD deltog de som närvarade vid det inledande mötet.

Efter inspektionen inhämtades Kriminalvårdens beskrivning av funktionsuppdraget barnombud.

Protokollets disposition

I det följande redovisas de viktigaste iakttagelserna och inhämtade uppgifterna samt vad som framkom i samtalet under den avslutande genomgången. Protokollet avslutas med uttalanden av JO Katarina Pålsson.

Iakttagelser och inhämtade uppgifter

Anstaltens organisation och verksamhet

Ystad är en kvinnoanstalt med totalt 76 platser, varav 11 är dubbelbeläggningsplatser. Anstalten har den högsta säkerhetsklassen för kvinnor, dvs. säkerhetsklass 2. Platserna är fördelade på avdelningarna A och B med sammanlagt 48 platser samt avdelning F med 28 platser. Avdelning F är indelad i FA med

20 platser och FB med 8 platser. Avdelningarna A och B är belägna i huvudbyggnaden medan avdelning F ligger i en separat byggnad.

Anstalten är samlokaliserad med häktet Ystad och delar flera funktioner med häktet, bl.a. inskrivning, centralvakt, avskildhetsrum, viss hälso- och sjukvård samt säkerhetsarbete. Häktesverksamheten kommer inom kort att utökas och en ny fristående byggnad intill anstalten är under uppförande.

Anstalten har möjlighet att ta emot intagna med barn, men det har inte varit aktuellt under senare år.

Det har nyligen genomförts en omorganisation i anstalten som bl.a. inneburit vissa förändringar i kriminalvårdsinspektörernas ansvarsområden samt att postgranskningen nu utförs av administratörer och att antalet barnombud har utökats.

Enligt anstaltsledningen har antalet intagna med försämrat psykiskt mående samt psykisk sjukdom ökat och det är svårt att tillgodose deras vårdbehov. Det finns därför ett stort behov av specialplatser, särskilt psykiatriska omvårdnadsplatser. Vidare uppgav ledningen att intagna med kortare fängelsestraff kan placeras tillsammans med långtidsdömda. I nuläget finns det inte heller tillräckliga differentieringsmöjligheter inom anstalten utan situationer får lösas så gott det går mellan avdelningarna och med anstalten Hinseberg, som tillsammans med Ystad tar emot kvinnliga intagna i den högsta säkerhetsklassen. Sådana platser kommer även att inrättas i anstalten Sagsjön nästa år. Platsbristen inom Kriminalvården medför även svårigheter att omplacera intagna till anstalter med lägre säkerhet.

Anstalten har ett förtroenderåd som regelbundet träffar någon från ledningen.

Beläggningssituationen

Beläggningen var 117 procent inspektionens första dag, dvs. anstalten var överbelagd.

JO och hennes medarbetare pratade med intagna som hade varit eller var placerade i dubbelbelagda celler. Vissa av dem hade delat cell med flera olika intagna på kort tid. En intagen berättade att hon delat cell med fem olika intagna inom loppet av en månad innan hon tack vare sin kontaktperson blev placerad i en egen cell. Någon uppgav att personalen ibland frågar hur dubbelbeläggningen fungerar medan andra framhöll att de inte ens hade tillfrågats om sin inställning till att dela cell och att anstalten inte följer upp hur det går. Några berättade att det förekommit verbala bråk mellan intagna som delar cell. En intagen sa att hon vid flera tillfällen efter inlåsning hade utsatts för hot och var orolig för sin säkerhet. I sammanhanget framfördes önskemål om larm i celler som dubbelbeläggs.

Det framkom att anstalten periodvis belägger ett av besöksrummen och besökslägenheten. Besöksrummet utrustas då med en resesäng, men saknar TV-uttag.

Den intagna kan vid behov också få en klockradio och en fläkt. JO och hennes medarbetare uppmärksammades på ett fall där en intagen hade varit placerad i besöksrummet under sju dygn. I kriminalvårdsregistret (KVR) hade det antecknats att hon då varit placerad på observationsavdelning. Genom kompletterande upplysning från personal klargjordes dock att den uppgiften var felaktig. Hon hade haft sin dygnsvila i besöksrummet samt dagtid vistats i sysselsättningen och på en avdelning.

Ett vakthavande befäl upplevde att svårigheterna med att omplacera intagna på grund av beläggningssituationen har medfört en ökning av antalet avskildhetsbeslut det senaste halvåret. I samtalet framfördes även att vissa intagna på grund av sitt psykiska mående inte kan vistas tillsammans med andra intagna, utan måste vara avskilda för att personalen ska kunna utöva tillsyn.

Vid den avslutande genomgången framhöll ledningen att frågor som rör beläggningssituationen följs upp under team- och morgonmöten samt att avdelningspersonalen är bra på att uppmärksamma problem med dubbelbeläggningen. Enligt ledningen är det ovanligt med långa avskildhetsplaceringar i anstalten.

Fysisk miljö

JO och hennes medarbetare noterade att anstaltens lokaler och rastgårdar överlag var i gott skick. Rastgårdarna hade nyligen utrustats med fler sittplatser och nya väderskydd. Avdelningarna var välstädade och fräscha. Det uppmärksammades dock att FA-avdelningen inte hade sittplatser i matrummet till alla intagna där. De dubbelbelagda cellerna var utrustade med våningssäng samt extra tv och förvaringsmöjligheter, men flera saknade en läslampa vid överslafen i våningssängen. Intagna berättade att deras celler är lyhörda och att de ibland störs av att medintagna t.ex. spelar musik på kvällarna.

I anstalten finns tre avskildhetsrum. Två av dessa är s.k. sterilceller utrustade med endast säng och i det tredje finns en bältessäng.

Ledningen uppgav att ytskikten på avskildhetsavdelningen ska renoveras samt att tillsynsmöjligheterna ska förbättras. Avskildhetsrummen ska också kunna utrustas med tv och störningar inom INTIK-systemet ska ses över.

Bemötande m.m.

Intagna gav i allt väsentligt positiva omdömen om personalen. Några lyfte särskilt fram de som arbetar i sysselsättningen. Det framfördes emellertid missnöje med vissa tjänstemäns bemötande och att en del personal mest uppehåller sig i vaktkurerna i stället för att röra sig på avdelningarna. Vidare reflekterade intagna över att många är nyanställda och inte har hunnit sätta sig in i arbetet. Flera var nöjda med sina kontaktpersoner men upplevde att dessa ges för lite tid för det uppdraget och att det var svårt att få hjälp, t.ex. med att ringa telefonsamtal, om kontaktpersonen var sjuk eller behövde utföra en av de

många andra arbetsuppgifterna. I samtal med personal lyftes det klientnära arbetet fram som ett särskilt positivt inslag i arbetet.

Enligt en ny rutin på avdelningarna A och B är intagna inlåsta på respektive ”avdelningsben” i samband med frukost och lunch. Tidigare åt de lunch i den gemensamma matsalen. Många intagna var missnöjda med den nya ordningen då den begränsar möjligheterna till miljöombyte och får dem att känna sig mer inlåsta. En representant för anstaltens förtroenderåd menade att rutinen inverkar på trygghet och säkerhet eftersom personalen inte är närvarande på avdelningsbenen under dessa tider.

Det framkom att många intagna i framför allt F-huset äter sina måltider i cellerna på grund av platsbrist i FA-avdelningens matrum samt för att få lugn och ro.

En intagen berättade att hon hade framfört synpunkter till personalen om hur uppgifter hon lämnat hade behandlats vid upprättandet av hennes verkställighetsplan, och att hon inte hade fått gehör för sina invändningar. När JO följde upp saken framkom att synpunkterna från den intagna inte hade dokumenterats.

Ledningen framhöll att sysselsättningen och personalens interagerande med intagna är två nyckelfaktorer för att kunna bedriva en god verksamhet i anstalten. Ambitionen är att personalen ska röra sig på avdelningarna, även vid frukost och lunch, men den nya rutinen har ännu inte satt sig. Enligt ledningen är många intagna positiva till nyordningen eftersom den har bidragit till lugn och färre incidenter under måltiderna. De kommer att se till att det finns sittplatser till alla i matrummet på avdelning FA.

Sysselsättning och fritid

Sysselsättningsgraden uppgår till 87–90 procent. Den huvudsakliga sysselsättningen består av paketering respektive montering och utförs i anstaltens produktionslokaler. Det finns även en trädgårdsutbildning och två stora växthus där en del intagna har sin sysselsättning. Anstalten har ett lärcentrum med fokus på grundskole- och gymnasieutbildning. Annan strukturerad verksamhet bedrivs i form av t.ex. kökstjänst eller städning av avdelningarna. Anstalten anordnar också kurser i yoga och mindfulness. Dessa liksom träning kan ingå som en del i sysselsättningen för en enskild intagen. Inom ramen för hälsotemat kan intagna få hjälp med kost och träning samt erbjuds hälsotester. Sporadiskt hålls det föreläsningar om t.ex. kvinnohälsa.

Det finns i övrigt tillgång till gym och sporthall. Promenadgården för avdelningarna A och B har en volleybollplan och på F-avdelningens promenadgård finns ett utegym.

Anstalten har ett samarbete med Ystads bibliotek som besöker anstalten en gång i veckan.

Information vid intagningen och genomförande av ankomstsamtal

Många intagna klagade på att de i samband med intagningen inte hade fått tillräcklig information om sina rättigheter och skyldigheter samt avdelningens rutiner. Den muntliga introduktionen som personalen gav hade varit mycket kortfattad och de intagna fick i stället ta del av informationen i den pärm som anstalten tillhandahåller eller fråga medintagna.

Flera intagna uppgav att de inte heller hade upplysts om sin rätt att underrätta en närstående om var de befann sig i anslutning till intagningen, s.k. ankomstsamtal. JO och hennes medarbetare noterade att det inte fanns någon särskild punkt om sådana samtal på personalens checklista för introduktion av nyintagna.

En intagen berättade att hon vid ankomst till avdelningen hade begärt att få genomföra ett ankomstsamtal till en närstående. Hon kunde inte telefonnumret till den person som hon ville kontakta och personalen hjälpte henne inte med detta. Eftersom hon kunde adressen fick hon skriva och be om telefonnumret.

Vid den avslutande genomgången framhöll ledningen att anstalten har en bra rutin för introduktion av nyintagna men att det kan finnas skäl att påminna personalen om denna eftersom många är nyanställda. Ledningen förklarade att anstalten ofta tar emot intagna kvällstid när bemanningen är lägre och att de därför kan få vänta något på närmare muntlig information om rutiner m.m. Enligt ledningen ska intagnas hemställningar om ankomstsamtal prioriteras. Vidare var ledningen av uppfattningen att klienthandläggarna bör hjälpa till att ta fram telefonnummer till en närstående om den intagne inte kan numret.

Handläggning av ärenden rörande personliga tillhörigheter

Så gott som alla intagna som JO och hennes medarbetare talade med klagade på långa handläggningstider av hemställningar om att få personliga tillhörigheter från förrådet. En del förmodade att det beror på att personalen hanterar flera frågor och därmed inte har tid för uppgiften, andra trodde att problemet ligger hos förrådet. I flera fall lämnades konkreta exempel, såsom att det kan dröja upp till sex månader att få en cd-skiva, en anteckningsbok eller underkläder. En intagen berättade att hon hade väntat i två månader på att få tillgång till ett förundersökningsprotokoll som hon behövde för en resningsansökan. Någon berättade även att inlämnade hemställningar om att få saker från förrådet hade försvunnit.

Vid den avslutande genomgången uppgav ledningen att anstalten nyligen har gjort vissa insatser och frigjort personal för hanteringen av sådana hemställningar men att rutinerna på området uppenbarligen behöver ses över ytterligare.

Informationssäkerhet och sekretess

Flera intagna berättade att det förekommer att handlingar med intagnas personuppgifter eller av privat karaktär ligger synligt i vaktkuren på avdelningen och

att de som vistas där eller tittar in genom glasrutan till kuren kan ta del av informationen.

I samtal berättade en intagen att hennes hemställan låg på matvagnen och att hon fick tillbaka handlingen av en medintagen. En annan intagen uppgav att hon hade fått ett beslut rörande en medintagen. Vidare beskrevs att personalen vid närvarokontroll ibland håller upp listan med intagnas personuppgifter mot väggen, vilket medför att dessa blir synliga för alla.

När intagna har ansökt om att få inneha personliga tillhörigheter förekommer det att hemställningarna och föremålen, t.ex. privata underkläder, ligger så att intagna och personal kan se tillhörigheterna samt ta del av intagnas personuppgifter.

JO:s medarbetare noterade att det på väggen och i en hylla vid personalingången till F-huset fanns en lista med resultat av urinprovtagning, visitationsloggare, hemställningar till klienthandläggare, anteckningar från morgonmöte och beslut för delgivning. Det framkom visserligen att ingången endast nyttjas av personal men intagna passerar där på väg till urinprovtagning.

Intagna som behöver komma i kontakt med anstaltens hälso- och sjukvård kan lämna meddelanden, s.k. systerlappar, till sjuksköterskorna i en låst brevlåda som töms varje dag av sjukvårdspersonal. Innan en sådan lapp läggs i lådan ska avdelningspersonalen förse den med en ankomststämpel, för att det ska framgå vilken dag handlingen lämnades in. Det framkom att personalen ibland stämplar på samma sida som den intagna beskrivit sina besvär eller orsaken till önskad kontakt. Några intagna uppgav att de själva brukar vika lappen för att personalen inte ska kunna läsa vad som står på den.

Vid den avslutande genomgången berättade ledningen att anstalten nyligen upprättat en incidentrapport med anledning av händelsen med hemställan som kökspersonalen hade lagt på matvagnen. Vidare uppgavs att förtroenderådet har lyft frågan om bristande hantering av närvarolistor. När det gäller systerlapparna anförde ledningen att intagna kan be om att dessa ska stämplas innan de fylls i alternativt att lapparna kan vikas och stämplas på baksidan. Anledningen till att systerlapparna ska stämplas är bl.a. för att underlätta kontrollen av att hanteringen sker inom rimlig tid. Sjukvårdsorganisationen har inte godtagit att kuvert används.

Visitationer

Flera intagna klagade på att anstaltspersonalen sedan början av året vid regelbundna kontroller av deras celler även kroppsvisiterar den eller de intagna som befinner sig på avdelningen.

Ledningen bekräftade att anstalten nyligen infört en rutin om sådana visitationer, i form av s.k. skyddsvisitationer, och uppgav att det är i enlighet med myndighetens säkerhetshandbok.

Hälso- och sjukvård m.m.

I anstalten finns tre sjuksköterskor som arbetar med intagna i både häktet och anstalten samt en psykolog som arbetar heltid med intagna i anstalten. En somatisk läkare besöker anstalten två gånger i veckan och en psykiatrisk läkare kommer var fjortonde dag. Anstaltens sjukvårdsorganisation kan utföra neuro-psykiatriska utredningar och ordinera medicinering vid sådana diagnoser. Vidare erbjuds tandvårdsmottagning en gång i veckan. Anstalten har ett samarbete med Falck läkarbilar AB som kan komma vid behov eller kontaktas för rådgivning.

En gång i månaden får anstalten besök av en barnmorska. I anstalten finns en undersökningsbrits som även kan användas som gynekologstol. Barnmorskan kan bl.a. ta cellprov, göra efterkontroll efter förlossning eller boka gynekologbesök hos en extern vårdgivare. En kallelse till sådant läkarbesök skickas direkt till sjuksköterskorna. Transporten planeras av vakthavande befäl. En tjänsteman med den befattningen uppgav att anstalten ofta utför transporter till specialistvård utanför anstalten bl.a. för mammografi eller gynekologbesök och att det inför varje sådan transport görs en individuell säkerhetsbedömning kring behovet av fängsel. Enligt det vakthavande befälet tas det därvid hänsyn till t.ex. om en intagen är gravid eller har med sig ett barn. Integritetskänsliga undersökningar och samtal övervakas vid behov av kvinnlig kriminalvårdspersonal. Enligt en kriminalvårdare placerar sig alltid bevakande personal på ett respektfullt sätt i samband med undersökningar. En intagen som hade genomfört en integritetskänslig undersökning berättade att anstaltspersonalen hade befunnit sig bakom en skärm i rummet under tiden för undersökningen.

För intagna som är gravida planeras transporten till sjukvården när förlossningen närmar sig. I samband med det förbereds den utrustning som ska tas med till barnet och det beslutas vilken kvinnlig kriminalvårdspersonal som ska ha beredskap för att följa med.

Sjukvården har tre dagar på sig att svara på systerlappar. Enligt sjuksköterskorna svarar de ofta samma dag.

Barnombud

Sedan mars 2023 har anstalten fyra barnombud, tidigare fanns bara ett. Dessa är kriminalvårdare.

Några intagna framförde att de upplevt att barnombudet inte hade stöttat dem i frågor som rörde deras barn eller återkommit efter att de sökt kontakt. Ett av barnombuden uppgav att anstalten kan bli bättre på att informera intagna om att det finns barnombud i anstalten och deras roll. Hon berättade att checklistan för introduktion av intagna snart kommer att kompletteras med sådan information.

Ledningen uppgav att anstalten inte har någon lokal rutin för barnombudens funktion och att man ska se över deras roll. Enligt ledningen bör barnombuden

främst fungera som ett stöd för anstaltspersonalen, t.ex. vid beslutsprocesser som rör barn, men ombuden har inte i uppgift att stötta enskilda intagna.

Besök

I anstalten finns två besöksrum och en besökslägenhet. Ett av besöksrummen har målats med barnvänligt motiv. Vid barnbesök finns det möjlighet att ställa in leksaker. Avsikten är att besökslägenheten ska användas särskilt för besök av barn och den kan nyttjas både dagtid och vid övernattning. Där finns två sovrum, ett vardagsrum, ett utrustat kök samt ett badrum. Till denna hör en egen rastgård med bl.a. en lekstuga. Det framkom att intagna har varit delaktiga vid inredningen av lägenheten.

För några år sedan hade en intagen bott i besökslägenheten med sitt spädbarn och sin egen mamma i flera dagar för att barnet skulle få möjlighet att knyta an till mormodern, som skulle ta hand om det. En intagen berättade att hon hade haft besök av flera av sina barn som övernattat i besökslägenheten tillsammans med henne från torsdag till söndag, vilket hade varit mycket värdefullt för dem alla.

På grund av den ansträngda platssituationen har lägenheten under senare tid tagits i anspråk för placering av intagna. Personal uppgav att det fanns planer på att åter använda den för besök. Några intagna var oroliga för att det inte skulle bli så och angelägna om att få tydligare besked från anstalten för att kunna meddela sina anhöriga, inte minst de som bor långt från anstalten.

Anstalten tar emot oönskade besök alla dagar i veckan. På vardagar kan sådana ske under eftermiddagar. Helgbesök får tas emot såväl för- som eftermiddag. Önskade besök kan genomföras måndagar och torsdagar kl. 14.30–15.00. Besökstiden kan förlängas om besökaren har lång resväg till anstalten.

De intagna kan ta med sig fika till besöken samt be personalen att köpa in barnmat och blöjor.

En intagen berättade att hon inte hade fått information om inbokade besök förrän dagen för besöken. Personal bekräftade att informationen till intagna om inbokade besök kan brista.

Vid den avslutande genomgången uppgav ledningen att anstalten på nytt kan tvingas belägga besökslägenheten. Målsättningen är emellertid att den ska användas för besök från och med april i år. Besökare med lång resväg har även möjlighet att boka besök flera dagar i rad. När det gäller information om bokade besök beskrev ledningen att rutinen är att nattpersonalen går igenom bokningarna för nästkommande dag och lämnar över listor till dagpersonalen samma dag som besöken ska äga rum. Ledningen anförde att rutinen ska ses över.

Intagnas försändelser

Hanteringen av inkomna försändelser

Försändelser till intagna i anstalten och häktet ankommer normalt varje morgon. Granskningen av dessa utförs innan kl. 11.00 av två till fyra administratörer med särskild delegation för postgranskning.

Som tidigare nämnts närvarade två av JO:s medarbetare den 15 mars vid anstaltens granskning av inkommen post till intagna. Det rörde sig om ca 50 försändelser.

Granskningen utfördes i ett särskilt rum vid ett litet bord. Postgranskarna berättade att de under en tid behövt flytta runt mellan olika utrymmen men att de ska få ett för uppgiften anpassat rum med större bord och bättre belysning.

Två av tjänstemännen ansvarade för granskningen av posten till intagna i anstalten. Arbetet inleddes med att försändelserna sorterades i olika högar utifrån kategori och avdelning. Myndighetsposten lades åt sidan eftersom den inte skulle granskas. Resterande brev försågs med en granskningsstämpel på baksidan. Därefter delade tjänstemännen upp posten mellan sig och granskade hälften var. När de var färdiga med granskningen och dokumentationen av sin respektive posthög, bytte de högar med varandra och satte sin signatur på de försändelser som kollegan hade granskat.

Försändelserna som öppnades vid granskningen återförslöts med tejp längs med öppningen på kuvertet, så att det inte gick att läsa innehållet. Allteftersom försändelserna hade granskats lades de på golvet i olika högar.

Enligt postgranskarna är genomlysning av försändelse i oöppnat skick den granskningsmetod som i första hand används. Granskning genom öppnande utan genomläsning används när det behövs för att kontrollera om försändelsen innehåller t.ex. narkotika eller andra otillåtna föremål. Endast i några få fall granskas posten genom öppnande med genomläsning. Granskarna uppgav att de vid en sådan åtgärd inte läser mer än nödvändigt.

Vidare berättade postgranskarna att de beträffande vykort endast undersöker om de är preparerade med narkotika eller t.ex. försedda med någon otillåten symbol.

En av försändelserna till en intagen i häktet misstänktes innehålla narkotika. Postgranskarna tog en kopia av försändelsen och förklarade att den intagna skulle få kopian samt att försändelsen skulle placeras i förrådet och lämnas till henne i samband med frigivning. Motsvarande hantering gäller för post till intagna i anstalten.

En annan försändelse innehöll kontanter. Pengarna räknades av en tjänsteman. Därefter upprättades en kvittens som den intagna skulle få. Beloppet skulle senare dokumenteras i ekonomisystemet.

Föremål som inkommer i försändelser placeras enligt anstaltens rutiner i förrådet och den intagna får en kvittens tillsammans med kuvertet.

En försändelse till en intagen från en advokat öppnades. Åtgärden vidtogs enligt personalen eftersom det inte fanns någon logotyp på kuvertet. Försändelsen bestod av ett ytterkuvert som innehöll ett brev samt vissa föremål, bl.a. en mobilladdare. Brevet skulle befordras till den intagna medan föremålen och kuvertet skulle lämnas till förrådet. Brevet veks på mitten och förslöts med en liten tejpbit, men det var ändå möjligt att läsa innehållet. Det dokumenterades inte att försändelsen hade öppnats.

En av postgranskarna uppgav senare att hon skulle ha hanterat saken annorlunda. Hon hade befordrat brevet med kuvert till den intagna och lämnat de inkomna föremålen till förrådet. Om hon av misstag skulle öppna ett advokatbrev hade hon förklarat det för den intagna och gjort en daganteckning om detta.

Paketavier befordras till intagna. Personalen som utför postgranskningen kan hämta ut paket till en intagen om hon har hemställt om detta hos klienthandläggaren, som måste godkänna uthämtningen. Paket som är av en viss begränsad storlek kan levereras direkt till anstalten. En intagen som hade fått en paketavi berättade att personalen informerat henne om att anstalten inte hämtar ut paket.

Vid den avslutande genomgången uppgav ledningen att en intagen kan få öppna en försändelse i ett separat rum och att en innehavsprövning görs om hon vill inneha någon del av försändelsen. Enligt ledningen hämtar anstalten inte ut alla paket som ankommer till utlämningsställen. Det görs en individuell bedömning i varje enskilt fall. Ledningen var av uppfattningen att en försändelse som misstänks innehålla narkotika inte ska lämnas till förrådet utan kvarhållas och skickas till Nationellt forensiskt centrum (NFC) för analys.

Befordran av myndighetspost m.m.

Såväl intagna som viss personal framförde att myndighetspost befordras i vaktkuren på avdelningarna. Ett flertal intagna beskrev hur stressigt det är att ta del av myndighetsposten där samtidigt som andra intagna står i kö bakom glasrutan för att få sin post. Några berättade att de som köar kan se vad för typ av brev en medintagen öppnar och ibland även vad som står i det. Vidare framfördes flera uppgifter om att personalen i kuren befinner sig så nära den intagna att de kan se innehållet och att det hänt att försändelsen måste visas upp för dem.

Ledningen förklarade att befordran av myndighetspost inte ska ske i vaktkuren i personalens närvaro. Enligt anstaltens rutiner ska intagna få ta del av sin post enskilt efter att den har vägts. När de har läst färdigt ska posten vägas på nytt för att säkerställa att den intagna inte behåller någon del av försändelsen. Intagna som inte delar bostadsrum får ha sin myndighetspost i rummet över natten medan de som gör det får sitta i ett besöksrum eller liknande om de

behöver ha tillgång till en sådan försändelse för att kunna arbeta med t.ex. ett överklagande.

Utgående försändelser

Utgående post kontrolleras stickprovvis eller vid misstanke som medför att försändelsen behöver öppnas. Granskningen utförs av två tjänstemän. Den intagna får skriftlig information om granskningen och lagstödet för åtgärden.

Intagna som vill skicka en försändelse som innehåller annat än papper måste visa upp innehållet i försändelsen och försluta den inför personal. Enligt ledningen är syftet med detta att förhindra att intagna skickar ut myndighetens egendom eller medintagnas tillhörigheter. De uppgav att förfarandet minskar behovet av att granska utgående försändelser.

Elektronisk kommunikation

Flera intagna var missnöjda med INTIK-play, som infördes i slutet av oktober 2022. Många klagade även på att telefontillstånd till advokat beviljas endast om de har ett pågående ärende. Det framfördes att det är svårt att visa upp ärendenummer om detta enbart finns på handlingar i förrådet och det tar tid att få dem.

Ledningen menade att anstalten är generös med att bevilja telefontillstånd till advokater, t.ex. för intagna som vill ha rättslig rådgivning. Enligt ledningen får de som har en pågående rättegång alltid ringa till sina advokater. Det har dock under en period förekommit många advokatsamtal. Om en intagen vill ringa till en advokat flera gånger tillfrågas hon om ärendenummer.

Granskning av handlingar m.m.

Som nämnts granskade JO:s medarbetare före inspektionen beslut om tillstånd till besök av barn respektive vuxna.

Enstaka misstag noterades men besluten var överlag uppställda på ett begripligt sätt med individuellt utformade motiveringar. Flertalet beslut hade fattats inom en månad från ansökan. Enligt det vakthavande befäl som handlägger ärendena uppgår den normala handläggningstiden till 14 dagar, men kan vara längre för beslut som rör barn om t.ex. socialnämnden dröjer med svar. Det framgick att de intagna regelmässigt hade underrättats om besluten inom rimlig tid.

Av de flesta besluten som gällde barn kunde det emellertid inte utläsas om anstalten hade gjort några överväganden avseende barnets bästa. I ett fåtal fall angavs dock att besöket bedömdes vara förenligt med barnets bästa. När det noterades att sådant beaktande hade gjorts hänvisades regelmässigt till innehållet i upphävda bestämmelser.

Det vakthavande befälet uppgav att hon sedan hösten 2022 är ensam beslutsfattare i alla ärenden som rör besök till intagna i anstalten och häktet. Hon berättade att hon inte har fått någon formell utbildning för uppdraget, t.ex. beträffande barns bästa.

Vid den avslutande genomgången uppgav ledningen att det inom kort ska genomföras en utbildning angående frågor om barnperspektivet vid beslutsfattande.

Kiosksortiment

Intagna och personal ansåg samstämmt att kiosksortimentet borde anpassas till kvinnors behov, bl.a. när det gäller schampo, balsam och hårolja. En sjuksköterska tyckte att apotekssortimentet borde kompletteras med t.ex. vitaminer och halstabletter.

Anmälan från intagen

Under inspektionen lämnade en intagen in en anmälan mot anstalten om granskning av en försändelse från JO och överlämnade bl.a. ett kuvert. Hon misstänkte att anstaltspersonalen hade granskat försändelsen eftersom kuvertet förslutits med tejp. Handlingarna lades upp som ett eget ärende (dnr 2550-2023).

Uttalanden av JO Katarina Pålsson efter inspektionen

Som framgått var det främsta syftet med inspektionen att granska de intagnas möjligheter till kontakter med omvärlden genom besök och försändelser. Frågorna är centrala i en human kriminalvård och det är uppenbart att de är angelägna för intagna. Jag återkommer till detta nedan.

Kriminalvårdens ansträngda situation med ett högt beläggningstryck är ett välkänt problem som har uppmärksammats av JO vid flera tillfällen. Iakttagelserna under inspektionen visar på en fortsatt ansträngd beläggningssituation som naturligtvis får konsekvenser även för intagna i anstalten Ystad. Trots detta är mitt intryck att den dagliga verksamheten i anstalten i stort fungerar väl.

Beläggningssituationen i anstalten Ystad

Flera intagna i anstalten delade cell med en annan intagen och det framkom en del uppgifter om konflikter och hot, några uttryckte oro för sin säkerhet. I Kriminalvårdens anvisningar för dubbelbeläggning i anstalt och i häkte (2020:8) anges vilken dokumentation som ska ske i samband med att intagna delar cell. Av anvisningarna framgår bl.a. att en sådan placering löpande ska följas upp och vid behov dokumenteras. Uppgifterna från intagna under inspektionen tyder dock på att en uppföljning inte alltid görs. Det är enligt min mening inte tillräckligt att frågor om dubbelbeläggning tas upp vid t.ex. morgonmöten, utan det måste finnas tydliga rutiner för hur personalen ska följa upp och dokumentera hur de intagna som delar cell upplever att det fungerar. Anstalten har förstås ett ansvar för de intagnas trygghet och måste vidta åtgärder om en placering medför risker för någon i en dubbelbelagd cell.

Det framkom att anstalten återkommande använder ett besöksrum för placering av intagna. Även om anstaltens ambition är att intagna inte ska vara placerade i rummet under någon längre tid, fanns det exempel på att en intagen hade haft

sin dygnsvila där i upp till en vecka. Min uppfattning är att intagna som utgångspunkt inte ska placeras i sådana utrymmen. Om det ändå görs måste rummet utrustas i enlighet med Kriminalvårdens föreskrifter (1 kap. 17 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd [KVFS 2011:1] om fängelse, FARK Fängelse). Det är inte acceptabelt att anstalten har placerat intagna i besöksrummet utan sådan utrustning. När det gäller den intagna som var placerad där i en vecka gav dokumentationen felaktigt intryck av att hon hade varit avskild på observationsavdelning och det framgick inte att hennes rum hade haft begränsad utrustning (jfr t.ex. mina beslut den 30 november 2022, dnr 4989-2020, och den 6 november 2020, dnr 5755-2019, samt JO:s beslut den 13 augusti 2018, dnr 5225-2015). Detta är inte heller godtagbart.

Möjligheterna till differentiering och behov av specialplatser

Det saknas i princip möjligheter till differentiering i anstalten. Problemet har tidigare uppmärksammats av JO, bl.a. i samband med inspektionen av just anstalten Ystad i september 2019 (se protokollet, dnr 6204-2019). JO uttalade då att det var otillfredsställande att det fanns så pass begränsade förutsättningar att placera intagna med särskilda behov på avdelningar som är anpassade för detta och att det var bekymmersamt att långtidsdömda ofta placeras tillsammans med intagna som är dömda till kortare fängelsestraff. Jag har samma uppfattning. Det kan även nämnas att Kriminalvårdens möjligheter till differentiering av kvinnliga intagna har utretts inom ramen för ett initiativärende (se JO 2018/19 s. 165). Enligt JO fanns ett uppenbart behov av utökade sådana möjligheter. Myndigheten uppmanades att se över säkerhetsklassningen för kvinnoanstalterna och prioritera arbetet med att skapa ökade differentieringsmöjligheter.

Utifrån mina iakttagelser under inspektionen verkar situationen för kvinnliga intagna inte ha förbättrats. Utvecklingen tycks snarare gå åt motsatt håll. Beläggningssläget är svårt och ledningen beskrev exempelvis ett ökande behov av specialplatser i kvinnoanstalterna. Uppgifterna om att det saknas förutsättningar att tillgodose behovet av vård för psykisk sjukdom och dåligt psykiskt mående är särskilt oroande då detta riskerar leda till att intagna i anstalten Ystad i stället måste placeras i avskildhet. Det illustrerades i ett ärende där jag nyligen riktade kritik mot Kriminalvården för att en manlig intagen under lång tid förblev placerad i avskildhet till följd av den ansträngda beläggningssituationen (se mitt beslut den 11 januari 2023, dnr 2902-2022).

Det är tydligt att det höga beläggningstrycket många gånger påverkar Kriminalvårdens möjlighet att besluta om adekvata placeringar för kvinnliga intagna. Detta är givetvis mycket bekymmersamt. Som JO tidigare har uttalat är resursbrist eller avsaknad av möjlighet till inre differentiering inte acceptabla skäl att hålla intagna avskilda (se t.ex. JO 2015/16 s. 191).

Bemötande m.m.

Det är glädjande att intagna i stor utsträckning är nöjda med personalens bemötande och att anstalten har en väl fungerande sysselsättning. Detta bidrar till en meningsfull verkställighet och är ägnat att underlätta anpassningen i samhället och motverka återfall i brott. Vidare uppmärksammade jag med tillfredsställelse att personalen, även kriminalvårdsinspektörerna, ofta tycks röra sig på avdelningarna och att flera gav uttryck för ett tydligt engagemang i sin uppgift. Jag fann det också särskilt positivt att det finns ett förtroenderåd som ledningen regelbundet träffar.

Mitt intryck är emellertid att anstaltens nyligen genomförda omorganisation, med förändringar i vissa rutiner och nyanställd personal, var något otydlig för och hade skapat en del missnöje hos intagna. Möjligen kan informationen till de intagna delvis ha varit bristfällig. Det är under alla förhållanden angeläget att ledningen följer upp hur den nya ordningen fungerar samt ser till att nyanställda får nödvändig utbildning.

En intagen berättade att hon framfört synpunkter på hur vissa av hennes uppgifter i utredningen inför fastställandet av verkställighetsplanen hade tagits om hand och att hennes anmärkningar inte hade dokumenterats. Även andra intagna menade att det förekommer att deras invändningar om sakfel inte alltid återges i utredningar, t.ex. om misstänkt misskötsamhet. Jag har inte underlag att uttala mig i de enskilda fallen men vill framhålla att det med hänsyn till framför allt rättssäkerheten och, om det är frågan om formell ärendehandläggning, inför ett eventuellt överklagande naturligtvis är av stor vikt att uppgifter blir korrekt dokumenterade samt att det sker en notering om en intagen för fram att en sakuppgift från henne har missuppfattats. Således är det min uppfattning att en skriftlig notering bör göras även av invändningar av det slaget som framförs sedan en verkställighetsplan har upprättats. Det är förstås därefter upp till Kriminalvården hur uppgifterna ska värderas i det enskilda fallet.

Långsam handläggning

Genomgående var intagna missnöjda med att det tar lång tid att få personliga tillhörigheter från förrådet, ibland upp till flera månader. Jag har inte utrett saken närmare, men det är självfallet inte acceptabelt om intagna får vänta alltför länge på att få sina tillhörigheter eller ett innehav provat. Det är positivt att anstalten ska se över förhållandena och jag utgår från att erforderliga åtgärder kommer att vidtas.

Informationssäkerhet och sekretess

Kriminalvårdssekretessen i 35 kap. 15 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, gäller naturligtvis också i förhållande till andra intagna. Det är därför viktigt att ha bestämmelsen i åtanke vid all form av hantering av handlingar som rör intagna. Iakttagelserna under inspektionen tyder på att anstaltspersonalen inte alltid upprätthåller kriminalvårdssekretessen och att det finns

brister i både rutiner och rådande ordning. Det framkom flera exempel på felaktig eller slarvig hantering av hemställningar och andra dokument med personuppgifter liksom av privata försändelser samt vid befordran av myndighetspost till intagna. Jag ser mycket allvarligt på detta. Enligt min mening behöver anstalten omgående göra en översyn av frågor som rör informationshantering.

Hälso- och sjukvårdssekretessen i 25 kap. 1 § OSL gäller även för sådan hälso- och sjukvård som bedrivs inom Kriminalvården. Det innebär att det råder en presumtion för att de uppgifter som framkommer inom hälso- och sjukvården som bedrivs i en anstalt omfattas av sekretess i förhållande till den personal i anstalten eller häktet som inte arbetar inom hälso- och sjukvården. Det är i och för sig bra att intagna själva kan lägga systerlapparna i en låst brevlåda. Jag har dock inte fått klart för mig hur det egentligen går till när anstaltspersonal stämplar handlingarna. Även om stämpeln placeras på baksidan av lapparna medför förfarandet en risk att personal obehörigen får del av uppgifter som omfattas av hälso- och sjukvårdssekretess. Ledningen uppgav att personalen kan stämpla systerlapparna innan de intagna fyller i dem. Jag konstaterar att anstaltens rutiner avviker från Kriminalvårdens anvisningar avseende hälso- och sjukvård för kriminalvårdspersonal (2023:5). Enligt dessa ska varje önskemål om sjukvårdskontakt med sjukvårdsmottagningen läggas i ett förslutet kuvert, som i sin tur datumstämplas. Jag har samma uppfattning och utgår från att anstalten ser till att intagna framöver erbjuds möjlighet att lämna sitt meddelande till sjukvården i ett sådant kuvert.

Rutinmässiga visitationer

Med anledning av att anstalten sedan en tid har som rutin att visitera intagna i anslutning till kontroll av celler kan upplysas om att en utredning av den frågan pågår inom ramen för ett annat ärende hos JO (dnr 4731-2022). Jag finner därför inte skäl att här uttala mig i den saken.

Hälso- och sjukvård m.m.

Jag uppfattar att anstaltens hälso- och sjukvård numera fungerar väl och att intagna generellt tycks ha god tillgång till den. Uppgifterna som lämnades under inspektionen tyder vidare på att det görs individuella bedömningar rörande säkerhetsarrangemang vid transporter till externa sjukvårdsinrättningar och att speciella hänsyn tas till t.ex. gravida eller intagna med medföljande barn. Mitt intryck är också att personalen som utgångspunkt arbetar för att intagna behandlas på ett korrekt och humant sätt vid integritetskänsliga sjukvårdsbesök. Det som framkommit i denna del, vilket rör frågor av särskild betydelse för kvinnliga intagna, är enligt min mening mycket positivt.

Elektronisk kommunikation

Advokatsamtal

Det finns visserligen inte någon ovillkorlig rätt för en intagen att ringa telefonsamtal, inte ens till sin advokat. Uppgifterna från intagna om att det

regelmässigt krävs ett pågående mål- eller ärendenummer för att få ringa advokatsamtal ger mig dock anledning att påminna om att JO vid flera tillfällen har uttalat att Kriminalvården bör vara generös i sina bedömningar vad det gäller att tillåta samtal mellan en intagen och en advokat som biträder den intagne i en rättslig angelägenhet (se t.ex. JO:s beslut den 18 december 2013, dnr 5271-2013). Enligt Kriminalvårdens handbok om besök och elektronisk kommunikation (2014:3) avses med begreppet rättslig angelägenhet i huvudsak ärenden som handläggs eller kommer att handläggas inför domstolar och andra myndigheter. Upplysningsvis kan nämnas att frågan om vad som kan utgöra en rättslig angelägenhet är aktuell i ett pågående klagomålsärende hos JO (dnr 3036-2022). Anstaltspersonalen måste även vara uppmärksamma på att samtal till advokat kan vara av brådskande natur och att dessa därför kan behöva prioriteras.

Telefoni inom INTIK-systemet

Många intagna uttryckte missnöje med anstaltens hantering av telefoni inom INTIK-systemet. Jag har inspekterat andra verksamhetsställen där liknande klagomål har tagits upp (se protokollen efter mina inspektioner av anstalten Mariefred i maj 2022, dnr 3636-2022, och häktet Göteborg i september 2022, dnr 6818-2022). Frågorna är givetvis angelägna för intagna och jag övervägde redan före förändringarna av systemet hösten 2022 att ta ett initiativ för att utreda bl.a. hur Kriminalvården tillgodoser intagnas rätt att stå i förbindelse med sina anhöriga samt rättssäkerhetsaspekter kring detta. I min tillsyn har det därefter kommit fram uppgifter om hur de skilda verksamhetsställena förberetts och det kan även vara av intresse att undersöka hur praxis utvecklats. Jag har alltså skäl att återkomma till detta och gör inte nu några uttalanden.

Besök

Jag vill framhålla att anstaltens handläggningstider i de besöksärenden som granskades före inspektionen generellt var rimliga, vilket naturligtvis är bra.

Förutom de två besöksrummen har anstalten en välutrustad och fin besökslägenhet. Det beskrevs goda exempel på hur den har använts för besök av barn och för att ett barn i anstalten skulle få möjlighet att knyta an till en annan anhörig. Detta framstår som värdefullt för att anstalten ska kunna tillmötesgå principen om barnets bästa och ge faktiskt utrymme för intagna att ta emot olika besök. Såväl intagna som personal var emellertid oroliga för att lägenheten återigen skulle beläggas. Det vore förstås mycket olyckligt. Jag vill understryka att det ur ett barnrättsperspektiv alltså är viktigt att besökslägenheten kan användas för barnbesök.

Obevakade besök kan ske även under helger, vilket ökar möjligheterna för intagna att kunna ta emot besök. Jag uppfattade vidare att det finns viss flexibilitet i tidsbokningen både avseende bevakade och obevakade besök. Det är fördelaktigt. Tiderna för bevakade besök är dock mycket begränsade och sådana kan inte ske helgtid. Som jag tidigare har framhållit kan det vara svårt

för bl.a. skolpliktiga barn att genomföra besök under vardagar när skolplikt normalt råder. Jag har nyligen uttalat att besökstider vid Kriminalvårdens verksamhetsställen måste vara anpassade för barn. (Se mitt beslut den 14 april 2023, dnr 7823-2022. Se även det tidigare nämnda inspektionsprotokollet, dnr 3636-2022.) Jag hänvisar till de uttalandena.

Det framgick att intagna ibland har fått information om inbokade besök tätt inpå besöket. Med anledning av detta kan också påminnas om att jag tidigare har uttalat att det är en självklarhet att en intagen ska få kännedom om ett inbokad besök i sådan tid att han eller hon hinner förbereda sig för besöket (se mitt beslut den 18 augusti 2020, dnr 4925-2019). Jag uppfattade att ledningen ska se över rutinen i den här frågan.

Intagnas försändelser

Rutiner och omfattningen av postgranskningen

Postgranskarna verkade måna om att i första hand välja den minst ingripande granskningsmetoden, dvs. genomlysning. I de fall öppnande med genomläsning ägde rum uppgav personalen att de inte läste mer än de behövde. Detta tyder på att anstaltens granskning inte är mer ingående än vad som är nödvändigt med hänsyn till åtgärdens syfte, vilket är i enlighet med gällande rätt (se 1 kap. 6 § andra stycket FäL).

Vid granskning av en försändelse genom öppnande ska, om möjligt, två tjänstemän medverka (7 kap. 20 § FARK Fängelse). En sådan ordning har goda skäl för sig och är ägnad att öka rättssäkerheten. Mina medarbetare som närvarade under ett postgranskningstillfälle noterade emellertid att granskningen i praktiken utfördes av en person, trots att det anges på granskningsstämplarna att två personer har medverkat. Uppgifter om en liknande rutin framkom vid inspektionen av anstalten Färingsö i november 2022. I protokollet efter den inspektionen uttalade jag att det är viktigt att granskning av försändelser får ta den tid som behövs för att åtgärden ska kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt även om det stundtals råder tidsbrist (se protokollet från inspektionen, dnr 8768-2022). Anstalten behöver enligt min mening följa upp detta. Motsvarande gäller hanteringen av kontanter som kommer in i försändelser till intagna. Det kom således fram att endast en person räknar sådana kontanter. Jag anser att ytterligare en person bör göra det.

I sammanhanget kan nämnas att jag utreder frågor om Kriminalvårdens granskning av vykort till intagna (dnr 9875-2022) och en annan anstalts hantering av en försändelse som misstänktes vara preparerad med narkotika (dnr 2906-2022).

Hanteringen av paket till intagna

Med begreppet försändelse avses varje försändelse, t.ex. brev, skriftliga meddelanden, andra skriftliga handlingar och paket, som är avsedda att genom

Kriminalvårdens försorg befordras till eller från den intagne (se prop. 2009/10:135 s. 147).

En försändelse som har granskats ska, om inte särskilda skäl talar mot det, lämnas ut till den intagne så snart som möjligt och senast när han eller hon inte längre ska vara berövad friheten (7 kap. 8 § FäL).

Under inspektionen iakttog mina medarbetare att föremål som skickats till intagna inte befordrades till dem utan placerades i förrådet. Den intagna skulle därefter få en kvittens om förvaringen.

JO har tidigare uttalat att omhändertagande av försändelser endast kan ske efter befordran (se JO 2014/15 s. 182). I Kriminalvårdens egna föreskrifter anges dock att en försändelse efter granskning ska lämnas ut till den intagne så snart som möjligt om den inte ska omhändertas eller hållas kvar (7 kap. 23 § FARK Fängelse). Som myndigheten noterar i sin handbok om intagnas försändelser i anstalt och häkte (2015:2) har alltså JO och Kriminalvården gett uttryck för olika uppfattningar i frågan. Jag har noterat att rutinerna på området skiljer sig åt mellan olika verksamhetsställen (jfr bl.a. det tidigare nämnda protokollet från inspektionen av anstalten Färingsö, dnr 8768-2022). Det kan nämnas att jag nyligen har utrett frågor som rör hanteringen av paketavier (se mitt beslut den 17 april 2023 i dnr 9100-2021, och även mitt beslut den 3 mars 2021 om uthämtning av paket, dnr 7464-2019).

Befordran av försändelser från myndigheter m.m.

Myndighetspost ska vidarebefordras utan granskning. Om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare är oriktig, får försändelsen granskas i syfte att utreda vem avsändaren är (7 kap. 6 § FäL). Bestämmelsen kan ses som en för intagna anpassad form av det grundlagsskydd mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse som gäller var och en enligt 2 kap. 6 § regeringsformen (se prop. 2009/10:135 s. 110 f.).

Jag har tidigare riktat allvarlig kritik mot anstalten Ystad för att personalen rutinemässigt genomförde kroppsbesiktningar i samband med befordran av myndighetspost till intagna (se JO 2021/22 s. 305). Enligt ledningen har anstalten sedan en tid som rutin att väga myndighetspost före och efter befordran. Under inspektionen fick jag dock intrycket att rutinen inte tillämpas i praktiken och dessutom att intagna ofta tar del av posten i den s.k. vaktkuren med personal närvarande och ibland nära inpå sig. Det kan därför nämnas att JO tidigare har uttalat att ett sådant förfarande strider mot syftet med reglerna om skydd för myndighetspost, även om det i och för sig inte utgör brevgranskning (se JO 2009/10 s. 188 och 1994/95 s. 175). Jag har samma uppfattning och har nyligen uttalat mig om rutiner för befordran av myndighetspost (se mitt beslut den 23 mars 2023, dnr 7551-2021). Det är därutöver en självklarhet att intagna ska ges möjlighet att i lugn och ro läsa och ta del av sin myndighetspost. Som framgått menade flera intagna att deras skyddade eller annars privata uppgifter kan ses också av medintagna som utanför vaktkuren väntar på sin tur att få post

eller delges beslut. Enligt min mening måste anstalten se till att befordran av särskilt myndighetspost sker i enlighet med gällande regelverk och rutiner.

Granskning av advokatpost

För post från advokater gäller samma regler som för post från myndigheter (7 kap. 6 § FäL). Advokatpost får således granskas endast i syfte att utreda vem avsändaren är.

Intagna ska underrättas när en försändelse har granskats. Underrättelsen ska innehålla information om vilken försändelse som har granskats, med stöd av vilket lagrum granskningen har skett, vilken typ av granskning som har utförts, datum för granskningen, samt vem eller vilka som utfört granskningen (7 kap. 24 § FARK Fängelse).

Mina medarbetare iakttog att ett advokatbrev öppnades vid postgranskningen. Det gjordes enligt uppgift för att det saknades logotyp på kuvertet. Varken jag eller mina medarbetare har haft tillgång till kuvertet och jag kan därför inte bedöma om det fanns grund för personalen att öppna det. De åtgärder som vidtogs med försändelsen måste anses utgöra postgranskning. Dessa dokumenterades emellertid inte och såvitt jag förstår underrättades inte heller den intagna om granskningen. Enligt min mening borde det ha gjorts. Kuvertet och de föremål som fanns i försändelsen befordrades inte heller till den intagna utan placerades i förrådet. Det inträffade ger mig anledning att understryka vikten av noggrann och korrekt hantering av advokatpost eftersom rätten till förtrolig kommunikation är grundlagsskyddad.

Utgående försändelser

Jag utgår från att det som framkom om anstaltens granskning av utgående post inte avser s.k. myndighetspost och gör därför inte några uttalanden i den delen.

Med anledning av uppgifterna om att intagna som vill skicka paket måste försluta dessa inför personalen, vill jag påminna om att jag tidigare har uttalat att ett sådant förfarande innebär ett kringgående av bestämmelserna om granskning av försändelser i 7 kap. 7 § FäL. Jag har inte några synpunkter på om en intagen på eget initiativ avstår från att försluta ett paket i ett enskilt fall, för att undvika att en inslagning förstörs eller minska behovet av en granskning. (Jfr det nämnda inspektionsprotokollet, dnr 8768-2022.)

Beslut som rör barn m.m.

I flertalet av de granskade besluten som rör barn saknades uppgift om att barnets bästa hade beaktats och när det noterats att ett sådant beaktande hade gjorts hänvisades i de flesta fall till innehållet i upphävda bestämmelser. Jag vill med anledning av detta påminna om att överväganden beträffande barnets bästa ska dokumenteras (se 1 kap. 2 a § FARK Fängelse) och uppmanar anstalten att löpande se över de eventuella malltexter som används vid beslut som rör barn. Det finns även skäl att understryka vikten av noggrannhet vid utformningen av beslut, t.ex. måste beslutet korrekt avspegla vad saken rör. Vidare är det centralt

att den personal som ska fatta beslut har fått utbildning för att kunna utföra uppgiften på ett tillfredsställande och rättssäkert sätt.

I Kriminalvårdens beskrivning för funktionsuppdraget barnombud anges att barnombuden ska fungera som stöd till övrig personal men inte själva ska hantera alla ärenden som rör barn. Vidare framgår att varje enhet, för att kunna arbeta strategiskt med barnombudens uppdrag, ska ha en lokal uppdragsbeskrivning och en tydlig ansvarsfördelning för barnombudens arbete. Anstalten Ystad saknade en sådan uppdragsbeskrivning och barnombudens funktion framstod som oklar, främst för de intagna men i viss utsträckning även för personal. Det framkom att ledningen är medveten om problemen. Det framstår som lämpligt att de åtgärder som kommer att vidtas innefattar klargörande information till de intagna, för att undvika missförstånd och eventuellt felaktiga förväntningar.

Anmälan från intagen

Som nämnts lades en anmälan som överlämnades vid inspektionen upp som ett eget ärende (dnr 2550-2023). Klagomålet rörde ifrågasatt granskning av en försändelse från JO till en intagen. Efter inspektionen har det visat sig att anställda hos JO emellanåt har förslutit utgående brev med tejp, för att hindra att de går upp under postgången. Den hanteringen hade dittills varit okänd för mig och de medarbetare som arbetar med kriminalvårdsärenden. Det kan inte uteslutas att JO:s förfarande har gett upphov till missförstånd hos intagna avseende granskning av försändelser, vilket jag beklagar. Sedan jag omedelbart hade följt upp saken internt har det vidtagits administrativa åtgärder för att se till att utgående försändelser inte tejpas eller, om det är nödvändigt i ett enskilt fall, att det framgår att det har gjorts på JO:s kansli eller registratur. Den biträdande kanslichefen har skickat en skrivelse om saken till Kriminalvårdens huvudkontor (JO:s dnr ADM 126-2023).

Vid protokollet

Elenor Grönnå

Justeras den 2023-06-15

Katarina Pålsson